

Pirkanmaan hyvinvointialue
PL 272, 33101 Tampere
etunimi.sukunimi@pirha.fi
pirha.fi

Vastaus valtuustoaloitteeseen
24.8.2026

Vastaus valtuustoaloitteeseen, omaishoidon vapaan palvelusetelin markkinavaikutusten arvioinnista ja pienten palveluntuottajien toimintaedellytysten turvaamisesta

Aluevaltuutettu Petra Schulze-Steinen on jättänyt valtuustoaloitteen 16.2.2026 § 19 keskustan aluevaltuustoryhmän ja muiden allekirjoittaneiden puolesta.

Valtuustoaloitteessa esitetään, että Pirkanmaan hyvinvointialue:

1. laatii vaikutusarvion omaishoidon vapaan palvelusetelin sääntökirjan muutosten vaikutuksista pieniin palveluntuottajiin ja palvelumarkkinoiden rakenteeseen,
2. arvioi mahdollisuudet siirtymäaikaan tai tukitoimiin Kanta-järjestelmävelvoitteen osalta pienille toimijoille,
3. tarkastelee matkakorvaus- ja palkkiomallien vaikutuksia alueelliseen palvelujen saatavuuteen,
4. arvioi karenssikäytäntöjen suhteellisuutta sekä perhehoitajien riskien ja vakuutusturvan kokonaisuutta suhteessa palkkiorakenteeseen,
5. raportoi valtuustolle toimenpiteistä, joilla varmistetaan palvelumarkkinoiden monimuotoisuus ja ehkäistään markkinoiden mahdollinen keskittymiskehitys.

Palveluseteli omaishoidon tuen vapaan järjestämisen vaihtoehtona

Palveluseteli on yksi tapa järjestää omaishoidon tuen vapaan aikainen hoito asiakkaille. Hyvinvointialueen ja palveluntuottajan välillä ei ole sopimuksia, vaan hyvinvointialue hyväksyy palvelusetelituottajiksi kaikki palveluntuottajat, jotka täyttävät ja hyväksyvät palvelusetelin sääntökirjan ehdot. Palveluntuottajan hyväksyminen voidaan peruuttaa, jos palveluntuottaja ei enää halua toimia tuottajana tai ei hyväksy sääntökirjan edellytyksiä. Hyvinvointialue vastaa

palveluntuottajien valvonnasta. Sääntökirja on palvelusetelituottajille tarkoitettu ohjeistus, joka määrittää palvelusetelipalvelun ehdot, kuten palvelun sisällön, laatuvaatimukset, hinnoittelun, henkilöstövaatimukset, raportointikäytännöt, tietojärjestelmien käytön ja muut menettelytavat. Sisältö perustuu palvelusetelipalveluun liittyvään lainsäädäntöön. Palveluntuottaja sitoutuu sääntökirjan noudattamiseen hakeutuessaan palvelusetelituottajaksi. Sääntökirjaa voidaan muuttaa esimerkiksi silloin, kun kyseistä palvelua koskeva lainsäädäntö muuttuu.

Omaishoidon tuen vapaan palvelusetelit ovat: kotiin annettava ammatillinen ja ei-ammatillinen palvelu, ryhmätoiminta sekä ympärivuorokautisessa asumisyksikössä annettava hoito. Kotiin annettavissa palveluissa tuottajat voivat hakeutua tuottajiksi kolmeen eri ikäryhmään: alle 18-vuotiaat, 18–64-vuotiaat ja yli 65-vuotiaat.

Palveluseteleille asetetaan aina tietty arvo. Omaishoidon tuen vapaan kotiin annettavissa palveluissa palvelusetelin arvo on tällä hetkellä 125 euroa. Palvelusetelituottajat voivat määrittelevät itse tuottamansa tuntimäärän, mikä sisältyy yhteen palveluseteliin. Palvelun hinta yhdellä tuottajalla on sama kaikilla alueilla, joilla hän tarjoaa palvelua. Hinnan tulee sisältää kaikki palvelun tuottamisesta aiheutuvat kustannukset. Hintoja on mahdollista muuttaa kerran vuodessa. Asiakas valitsee palveluntuottajista itselleen mieluisimman vaihtoehdon.

Perhehoito omaishoidon tuen vapaan järjestämisen vaihtoehtona

Perhehoidolla tarkoitetaan henkilön hoidon tai muun osa- tai ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä perhehoitajan yksityiskodissa tai hoidettavan kotona. Perhehoitaja toimii toimeksiantosuhteessa hyvinvointialueeseen eli hänelle maksetaan asiakaskohtainen palkkio perhehoidon toteuttamisesta. Perhehoitajalta ei edellytetä sosiaali- tai terveysalan tutkintoa, ainoastaan hyvinvointialueen järjestämän perhehoitajavalmennuksen suorittaminen.

Perhehoidossa voidaan hoitaa kaikenikäisiä vammaisia tai ikääntyneitä asiakkaita, mikäli heidän toimintakykynsä ja hoidon tarpeensa soveltuvat perhehoitoon. Esimerkiksi säännöllinen yöaikainen avun tarve voi olla este perhehoidon toteuttamiselle. Perhehoidon muotoja ovat pitkäaikainen perhehoito, tilapäinen perhehoito, osavuorokautinen perhehoito sekä päivystyksellinen perhehoito. Perhehoidon myöntäminen perustuu aina asiakkaan palvelutarpeen arviointiin, ja päätöksen palvelusta tekee sosiaalihuollon viranomainen.

Vaikutusarvio omaishoidon vapaan palvelusetelin sääntökirjan muutosten vaikutuksista pieniin palveluntuottajiin ja palvelumarkkinoiden rakenteeseen

Asiakastietolain (703/2023) mukaan yksityisen palveluntuottajan on kirjattava hyvinvointialueen lukuun tuottamissaan palveluissa syntyvät sosiaalihuollon asiakastiedot hyvinvointialueen asiakasrekisteriin ja tallennettava ne sähköisesti Kanta-palveluihin viimeistään 1.9.2026 mennessä. Palvelusetelin sääntökirjassa on huomioitava edellä mainitut lainsäädännön vaatimukset.

Pirkanmaalla toimivista palveluntuottajista merkittävä toimii myös muilla hyvinvointialueilla. Hyvinvointialueilla on kullakin käytössään omat asiakastietojärjestelmät, eikä yksityistä palveluntuottajaa voida kohtuudella velvoittaa käyttämään jokaisen hyvinvointialueen omaa asiakastietojärjestelmää. Tästä syystä Pirkanmaan hyvinvointialueella on linjattu, että ostopalveluntuottajat, ml. palvelusetelituottajat, käyttävät omia asiakastietojärjestelmiään. Kyseisen asiakastietojärjestelmän tulee olla Kanta-yhteensopiva asiakastietojärjestelmä, jossa on rekisterinkäyttöoikeustoiminnallisuus. Tämä koskee kotiin annettavissa palveluissa sekä ammatillisen että ei-ammatillisen omaishoidon vapaan palvelusetelituottajia.

Omaishoidon tuen vapaan sääntökirja tuli päivittää lain vaatimusten mukaiseksi (Kanta-yhteensopivuus). Päivitetyistä sääntökirjasta tiedotettiin palvelusetelituottajia. Palveluntuottajien tuli ilmoittaa hyvinvointialueelle 15.3.2026 mennessä käyttämänsä asiakastietojärjestelmä. Saatujen palautteiden perusteella aikataulussa joustettiin, mutta asiakastietolain mukaisesta takarajasta 1.9.2026 ei voida enää joustaa.

Omaishoidon tuen vapaan palvelusetelituottajia on yhteensä 83, joista ympärivuorokautisia palveluntuottajia on 13. Ryhmätoimintaa tuottaa 4 palveluntuottajaa. Vuoden 2026 aikana lopettaneita palvelusetelituottajia on ollut 15. Näiden tuottajien kohdalla asiakastietojärjestelmän käyttöönottovelvoite ja siitä aiheutuneet lisäkustannukset ovat voineet olla yksi lopettamispäätöksiin vaikuttaneista tekijöistä. Vuoden 2026 aikana omaishoidon tuen vapaan palvelusetelituottajiksi on hakeutunut myös uusia palveluntuottajia.

Kaikissa Pirkanmaan hyvinvointialueen kunnissa on sekä ammatillisia että ei-ammatillisia palveluntuottajia. Jokaisen kunnan alueella toimii useampi kuin yksi palvelusetelituottaja, mikä mahdollistaa asiakkaalle palvelusetelilain mukaisen palveluntuottajien vertailun. Julkinen listaus palvelusetelituottajista löytyy Parasta palvelua -sivustolta ja Pirkanmaan hyvinvointialueen omilta verkkosivuilta.

Arvio mahdollisuuksista siirtymäaikaan tai tukitoimiin Kanta-järjestelmävelvoitteen osalta pienille toimijoille

Asiakastietolain mukaan yksityisen palveluntuottajan on kirjattava hyvinvointialueen lukuun tuottamissaan palveluissa syntyvät sosiaalihuollon asiakastiedot hyvinvointialueen asiakasrekisteriin ja tallennettava ne sähköisesti Kanta-palveluihin viimeistään 1.9.2026 mennessä. Asiasta on pidetty infotilaisuuksia tuottajille syksyn 2025 ja kevään 2026 aikana.

Omaishoidon tuen vapaan palvelusetelipalveluntuottajat eivät voi käyttää Pirkanmaan hyvinvointialueen sosiaalihuollon asiakastietojärjestelmää, vaan heidän tulee hankkia oma Kanta-yhteensopiva asiakastietojärjestelmä, jossa on rekisterinkäyttöoikeustoiminnallisuus. Tämä koskee sekä ammatillisen että ei-ammatillisen omaishoidon vapaan palveluntuottajia.

Asiakastietojärjestelmän käytöstä syntyy velvollisuus tallentaa myös yksityisessä toiminnassa syntyvät asiakastiedot omaan rekisteriinsä ja Kanta-palveluihin. Pääsääntöisesti palveluntuottajat ovat itse toivoneet mahdollisuutta käyttää omaa valitsemaansa järjestelmää.

Palveluntuottajan tuli ilmoittaa hyvinvointialueelle 31.5.2026 mennessä, minkä asiakastietojärjestelmän he ottavat käyttöön sekä muut pyydetyt tiedot. Liittyminen Kanta-palveluiden sosiaalihuollon asiakastietovarantoon tuli tehdä 14.8.2026 mennessä.

Palveluntuottajan tuli varmistaa liittymisensä Kanta-palveluihin määräpäivään mennessä. Pirkanmaan hyvinvointialue aloitti 17.8.2026 palveluntuottajien liittymisen varmistamisen ja lisäämisen sisäiselle rekisterinkäyttöoikeuslistalle. Omaishoidon tuen vapaan palvelusetelipalveluntuottaja voi tämän jälkeen pyytää omaishoidon asiakasohjauksesta rekisterinkäyttöoikeuden avaamista asiakkaille.

Kanta-kirjaamisvelvoite perustuu lakiin, eikä ole hyvinvointialueen päätettävissä oleva asia.

Tarkastelu matkakorvaus- ja palkkiomallien vaikutuksista alueelliseen palvelujen saatavuuteen

Sääntökirjan päivityksen yhteydessä ei tehty muutoksia käytäntöihin, vaan ainoastaan selkeytettiin sanoitusta. Palvelusetelissä ei makseta tuottajalle palkkiota. Asiakkaalle myönnetään kotiin vietävään omaishoidon vapaan aikaiseen hoitoon palveluseteli, joka on tällä hetkellä arvoltaan 125 euroa. Palvelusetelituottaja määrittelee itse tuottamansa tuntimäärän/palveluseteli. Tuottajilla on kerran vuodessa mahdollisuus muuttaa hintoja. Asiakas

valitsee itse palvelusetelituottajien joukosta hänelle sopivan palveluntuottajan. Asiakas maksaa saamansa palvelun tuottajalle palvelusetelillä, jonka tuottaja laskuttaa hyvinvointialueelta.

Palveluntuottajien alueellista saatavuutta seurataan osana palvelusetelin toimeenpanoa. Tällä hetkellä kotiin annettavia omaishoidon vapaan palveluja on saatavilla kaikissa Pirkanmaan kunnissa, ja asiakkaalla on mahdollisuus vertailla useampaa palveluntuottajaa.

Arvio karenssikäytäntöjen suhteellisuudesta sekä perhehoitajien riskien ja vakuutusturvan kokonaisuudesta suhteessa palkkiorakenteeseen

Perhehoidon palvelussa ja perhehoitajille laadittavassa toimeksiantosopimuksessa ei tunnisteta käsitettä karenssikäytäntö. Aloitteessa tarkoitetut tilanteet liittyvät perhehoidon peruuntumis- ja keskeytystilanteiden korvauskäytäntöihin. Pirkanmaan aluehallitus on hyväksynyt perhehoidon palkkiot ja palkkiorakenteen (12.1.2026 § 13, 11.5.2026 § 145). Perhehoito on sosiaalipalvelua, jonka järjestämisestä hyvinvointialueen on huolehdittava sosiaalihuoltolain 14 §:n mukaan. Perhehoitajan oikeuksista ja hänen asemaansa koskevista asioista säädetään perhehoitolaissa (263/2015), ja niistä sovitaan tarkemmin hyvinvointialueen ja perhehoitajan välisessä toimeksiantosopimuksessa. Voimassa oleva perhehoidon toimintaohje ohjaa hyvinvointialueen toimijoita, perhehoidossa olevaa asiakasta ja perhehoitajaa.

Nykyiset käytännöt perustuvat perhehoidon toimintaohjeeseen ja perhehoitajan kanssa tehtävään toimeksiantosopimukseen. Erillistä karenssikäytäntöä ei perhehoidon palvelussa ole tunnistettu.

Asiakkaalle järjestettävä perhehoito perustuu yksilölliseen asiakassuunnitelmaan ja viranhaltijan tekemään palvelupäätökseen. Perhehoito voi asiakkaan tai perhehoitajan tilanteen muuttuessa päättyä ennakoimatta, nopeallakin aikataululla, tai se voidaan päättää toimeksiantosopimuksen mukaisella irtisanomisajalla. Tämän vuoksi perhehoitajan tulot voivat vaihdella lyhyellä aikavälillä, eikä säännöllisiä tuloja voi aina ennakoida.

Perhehoitajan tehtävässä tunnistettuja riskejä ovat muun muassa asiakkaan akuutti sairastuminen tai muut muutokset asiakkaan toimintakyvyssä, jolloin asiakas tarvitsee esimerkiksi lyhytaikaista ympärivuorokautista asumispalvelua tai sairaalahoitoa. Eri syistä

johtuva perhehoidon keskeytyminen voi vaikuttaa perhehoitajalle maksettavaan hoitopalkkioon sekä mahdollisiin kulu- ja matkakorvauksiin.

Tilanteiden muuttuessa perhehoitajan hoitopalkkio ja muut korvaukset maksetaan toimintaohjeen mukaisesti. Ohjeessa on huomioitu määräaika suunniteltujen asiakaskäyntien peruuntumisesta tai keskeytymisestä aiheutuvien hoitopalkkioiden maksamiselle. Esimerkiksi jos osavuorokautisessa perhehoidossa oleva asiakas joutuu äkillisesti sairaalaan ja peruutus tapahtuu kolme päivää ennen sovittua perhehoitoa, perhehoitajalle ei korvata peruuntuneita hoitopäiviä. Mikäli peruutus tapahtuu tämän jälkeen, perhehoitajalle maksetaan korkeintaan kolmen päivän hoitopalkkiot. Kulukorvausta ei makseta. Pitkäaikaisessa perhehoidossa asiakkaan muuttaessa esimerkiksi ympärivuorokautiseen palveluasumiseen perhehoitajalle maksetaan hoitopalkkio toimeksiantosopimuksen irtisanomisajalta, joka on kaksi kuukautta.

Hyvinvointialue on vakuuttanut perhehoitajat perhehoitajan tehtävässä tapahtuvan tapaturman ja siinä ilmenneen ammattitaudin varalta työtapaturma- ja ammattitautilain (459/2015) mukaisella vakuutuksella. Perhehoidossa asiakkaan aiheuttamiin vahinkoihin hyvinvointialueella ei ole lakisääteistä velvollisuutta ottaa vahingonkorvausvastuuvakuutusta. Vahingonkorvaus on vahingontekijän ja vahingosta kärsivän välinen asia. Vahingon sattuessa asiaa voidaan selvittää yhdessä perhehoitajan ja hyvinvointialueen kanssa. Perhehoitajille on suositeltu laajennetun kotivakuutuksen hankkimista sekä sen varmistamista, että vakuutus sisältää myös perhehoidossa hoidettavien henkilöiden vahinkovakuutuksen.

Pirkanmaan hyvinvointialueella vahvistetaan ja kehitetään perhehoitoa suunnitelmallisesti asiakkaiden kotona asumisen tukemiseksi ja erityisesti omaishoitajien lakisääteisten vapaiden järjestämisen vaihtoehtona.

Toimenpiteet palvelumarkkinoiden monimuotoisuuden turvaamiseksi

Pirkanmaan hyvinvointialue pitää tärkeänä toimivaa ja avointa yhteistyötä erikokoisten palveluntuottajien kanssa. Hyvinvointialueella on sopimuskumppaneina runsaasti myös pieniä ja keskisuuria palveluntuottajia. Pirkanmaan jokaisen kunnan alueella on myös yksityistä palvelutuotantoa. Uusia kilpailutuksia valmisteltaessa arvioidaan hankintakohtaisesti, miten tarjoamisen esteitä voidaan vähentää erikokoisten palveluntuottajien osalta. Lakisääteisistä vaatimuksista tai palvelun laatuksista hyvinvointialue ei kuitenkaan järjestämisvastuullisena tahona voi poiketa.

Hyvinvointialue tarjoaa palveluntuottajille tukea ja koulutusta lakisääteisten velvollisuuksien, kuten Kanta-palveluihin siirtymisen vaatimusten, täyttämiseksi. Lisäksi hyvinvointialueella on panostettu selkeisiin ja yhtenäisiin sopimusdokumentteihin ja hankintaprosessiin.

Palveluntuottajilta saadun palautteen perusteella Pirkanmaan hyvinvointialueen sopimusdokumenttien ja hankintaprosessin selkeyttä on pidetty myönteisenä. Hankinnoille on nimetty yhteyshenkilöt, joihin palveluntuottajat voivat olla yhteydessä kysymyksissä ja epäselvissä tilanteissa. Esimerkiksi palvelulinjojen ostopalvelupäälliköt ja hankinnoille nimetyt suunnittelijat tukevat palveluntuottajia hankintoihin liittyvissä kysymyksissä.

Pirkanmaan hyvinvointialueella kehitetään palveluntuottajien kanssa käytävää vuoropuhelua osana monituottajuusohjelmaa. Ikäihmisten ja vammaisten palvelulinjalla on laadittu vuodelle 2026 vuorovaikutussuunnitelmat, jotka sisältävät erilaisia vuorovaikutuksen kehittämiseen ja ylläpitoon liittyviä toimenpiteitä, tilaisuuksia ja palveluntuottajien tapaamisia. Esimerkiksi ikäihmisten ja vammaisten palvelulinjalla on järjestetty useita työpajoja palveluntuottajille. Niiden osatavoitteena on ollut pohtia, miten tilaajan ja tuottajien välistä vuorovaikutusta voitaisiin kehittää. Lisäksi palveluntuottajille on pidetty yhteisiä tilaisuuksia sopimusten vastuuhenkilöiden kanssa, ja vuoden aikana palvelulinjalta vieraillaan jokaisen asumispalveluita tuottavan palveluntuottajan luona.

Palveluseteli voi olla erityisesti pienille palveluntuottajille tarkoituksenmukainen tapa tarjota palveluja hyvinvointialueen järjestämiin palveluihin. Palvelusetelituottajaksi hakeutumisen edellytykset ovat usein kevyemmät kuin kilpailutuksiin osallistumisessa, sillä palveluntuottajaksi hakeutuminen on joustavampaa ja sen voi tehdä milloin tahansa. Palvelusetelituottajalta vaadittavat kapasiteetti- ja referenssivaatimukset ovat yleensä kevyemmät kuin kilpailutuksissa, jolloin myös hyvin pienet yritykset voivat hakeutua palvelusetelituottajiksi. Tästä huolimatta asiakkaalle tarjottavan palvelun tulee täyttää samat laatuvaatimukset kuin muissakin hyvinvointialueen palvelujen järjestämistavoissa. Myös palvelusetelituottajat sitoutuvat tuottamaan palvelua lainsäädännön vaatimusten mukaisesti. Pirkanmaan hyvinvointialueella on useita voimassa olevia palvelusetelin sääntökirjoja, ja palvelusetelituottajiksi on hyväksytty runsaasti myös pieniä tuottajia. Pirkanmaan hyvinvointialue tukee palveluntuottajia sääntökirjojen soveltamiseen liittyvissä kysymyksissä ja ottaa vastaan palautetta palvelusetelien sääntökirjojen toimivuudesta osana palvelujen ja palveluntuottajayhteistyön kehittämistä.

Erilaiset yritysjärjestelyt ja yritysostot ovat jossain määrin osa normaalia markkinaympäristöä, mutta hyvinvointialue tunnistaa huolen markkinoiden keskittymiskehityksestä. Markkinoiden keskittyminen ei ole ainoastaan paikallinen huolenaihe, vaan ilmiö on tunnistettu myös kansallisella tasolla. Muun muassa Kilpailu- ja kuluttajavirasto on todennut, että markkinoiden keskittyminen muutamalle suurelle palveluntuottajalle on nostanut julkisten hankintojen hintatasoa. Palvelusetelimahdollisuus osaltaan vähentää markkinoiden keskittymistä.

Pirkanmaan hyvinvointialue pyrkii hankinnoissaan mahdollistamaan, että niihin osallistuminen on selkeää ja mahdollista kaikille yrityksille, jotka täyttävät hankinnan vähimmäisvaatimukset. Hyvinvointialue seuraa kansallisella tasolla käytävää keskustelua markkinoiden keskittymiseen liittyen sekä ohjeistusta siitä, miten keskittymiskehitystä voitaisiin hillitä. Ikäihmisten ja vammaisten palvelulinjan tuoreissa kilpailutuksissa on saatu tarjouksia uusilta ja toiminnan laajentamisesta kiinnostuneilta palveluntuottajilta, mikä on ollut positiivinen kehitys Pirkanmaalla.

Toimielinkäsittely

Vastausluonnosta valtuustoaloitteeseen on käsitelty ikääntyneiden ja vammaisten henkilöiden valiokunnassa 16.9.2026 § 54.

Johtopäätökset

Valtuustoaloitteessa esiin nostettu huoli pienten palveluntuottajien toimintaedellytyksistä ja palvelumarkkinoiden monimuotoisuudesta on aiheellinen. Pirkanmaan hyvinvointialue tunnistaa, että Kanta-yhteensopivan asiakastietojärjestelmän käyttöönotto voi kuormittaa erityisesti pieniä palveluntuottajia. Velvoite perustuu kuitenkin lainsäädäntöön, eikä asiakastietolain määräajasta voida poiketa.

Hyvinvointialue on tukenut palveluntuottajia muutokseen valmistautumisessa tiedottamalla, järjestämällä infotilaisuuksia ja joustamalla omissa aikatauluissaan mahdollisuuksien mukaan. Palveluntuottajien määrää, alueellista saatavuutta ja markkinoiden kehitystä seurataan jatkossa osana omaishoidon vapaan palvelusetelin toimeenpanoa, palveluntuottajayhteistyötä ja monituottajuusohjelman toteuttamista.

Lisäksi matkakorvaus- ja palkkiomallien, perhehoidon käytäntöjen sekä markkinoiden keskittymisen vaikutuksia arvioidaan osana palvelujen järjestämistä, sääntökirjojen kehittämistä ja monituottajuuden toteuttamista.

Tampere 24.8.2026

Tuula Jutila, toimialuejohtaja, ikäihmisten ja vammaisten yhteiset palvelut

Kaisa Taimi, palvelujohtaja, asiakasohjaus, ikäihmisten ja vammaisten yhteiset palvelut

Anna Mustonen, koordinoiva ostopalvelupäällikkö, ikäihmisten ja vammaisten palvelut

Sirpa Hiltunen, palvelupäällikkö, omais- ja perhehoito, ikäihmisten ja vammaisten yhteiset palvelut

Kati Sippola, suunnittelija, taloushankinnat- ja tietojohdaminen

Mari Kovanen, projektipäällikkö, tietohallinto